

Grappig vrouw

De nieuwe generatie cabaretiers

De nieuwe generatie vrouwelijke cabaretiers verbindt dieppersoonlijke verhalen met intelligente maatschappijkritiek.

Het resultaat? Prikkelend, verfrissend én prijswinnend theater.

TEKST: MINOU OP DEN VELDE | BEELD: MERLIJN DOOMERNIK | HAAR & MAKE-UP: MINKE BOEIJEN EN CARMEN GONZALEZ (KIKI SCHIPPERS)

‘Als het lukt is het feest, tussendoor moet je door modder ploegen’

Janneke de Bijl

“Binnenkort ga ik try-outen met mijn eerste avondvullende voorstelling: *Zonder zin kan het ook*. Het thema is ‘pogingen tot geluk’. Iedereen in mijn omgeving gaat projecten aan om gelukkiger te worden. Ze mediteren, of doen aan mindfulness. Het heeft iets wanhopigs. Ik ga een maand lang geen suiker eten. Ik ga voortaan elke dag naar buiten. Ik heb een ritueel bedacht om beter te slapen! We hebben geen religie meer dus we zoeken houvast. Telkens proberen we van alles en toch struikelen we weer. Het is bijna slapstick. Als je dat goed verwoordt, geeft dat troost: hé, iedereen zit hier dus moeilijk over te doen! Bij het schrijven moest ik vaak aan Hans Dorrestijn denken. Dat tragikomische. Vroeger dacht ik: zo kun je niet op een podium gaan staan. Maar als het bij hem klopt, kan ik het ook doen. Ik heb filosofie gestudeerd. Dat beschouwende, wat ook in cabaret zit, was een feest van herkenning. Tijdens het schrijven van mijn scriptie volgde ik een cabaretopleiding. Klasgenoten zeiden dat ik zo leuk droog vertelde. Dat was raar; ik dacht: wat is daar nou grappig aan? Maar er ging een motor van ideeën aan. Iets groters vertellen via een persoonlijk verhaal vind ik het leukst. Tegenvallers, gedoe in je relatie. Mijn vriend komt er best vaak in voor, maar ik overleg dat nooit. Hij kan veel hebben, dat scheelt. In het begin gebruikte ik hem als klankbord, en kregen we ruzie. Want als hij iets grappig vindt, lacht hij niet hardop. Terwijl ik vlak voor een optreden in paniek ben en gewoon even wil horen dat het allemaal heel goed is. Bij stand-up maak je korte boogjes, grapgrap, snel en competitief. De langere boog maken moet ik echt nog leren. Rust durven nemen. Je eigen stijl vinden is *trial and error*. Stand-up is eng. Als het lukt is het feest; je bent helemaal in control. Tussendoor moet je door modder ploegen. Ik ben geen persoon die overal grapjes van maakt. Het was niet zo dat iedereen altijd riep: jij moet *comedian* worden!

Op het podium moest ik veel moeite doen om mensen te overtuigen dat ik ergens echt gek op was. Ik zag ze kijken: méént ze dit nou? Maar mijn cynisme geloofden ze meteen. Mijn vriend zei ooit dat ik net niet gezellig was. Dat werd de eerste zin van mijn halfuur bij Cameretten. Door dat soort traumaatjes ontdek je wie je bent. Je creëert een type dat er nog niet is, en klopt bij jou. Mijn type is een wat stoïcijns, afstandelijk, streng en calvinistisch persoon. Ik hou van discipline. Je moet niet wachten op inspiratie. Als ik niet optreed, ga ik om acht uur in mijn werkkamertje zitten. Lekker puzzelen tot een zin precies goed staat. Soms print ik een scène uit en neem ik hem mee naar de hei. Even afstand nemen. Als Theo Maassen meespeelt in Toomler, is dat een happening. Zijn spel en techniek zijn super leerzaam. Ik hou ook van de gevoeligheid van Patrick Laureij, en van de rare constructies van Micha Wertheim. In mijn vrije tijd ga ik liever naar het museum. De boeken van Esther Gerritsen inspireren me. Haar gemodder, dat ze in haar hoofd dingen heel ingewikkeld maakt, herken ik. Bij Comedytrain ben ik vaak de enige vrouw. Dat is jammer; je hebt weinig voorbeelden waaraan je je kunt optrekken. Omdat cabaret nu een mannenwereld is, voelt het voor vrouwen wat ontoegankelijk. Mannen hebben vaker van die aftroefgrappen, ook onder elkaar. Soms speel ik ergens en kondigen ze aan: en dan krijgen we nu een vrouw! Dat is knullig, alsof het iets onnatuurlijks is. Ik wil juist geen project maken van het vrouw zijn in comedy. Ik wil ook niet doen alsof ik *one of the guys* ben. Toch is dat altijd mijn houding geweest in het werk: kom op, ik ga gewoon laten zien dat ik ook grappig ben. Dan is het niet relevant dat ik een vrouw ben. Ik merk dat ik nu meer opval omdat ik als vrouw Cameretten heb gewonnen. Het wordt bijna een voordeel.” ▶

- Janneke de Bijl (1982)
- Sinds 2016 lid van Comedytrain
- Won in 2017 de Jury- en Publieksprijs van cabaretfestival Cameretten
- Brengt in 2019 een bundel blogs uit onder de voorlopige titel *Pogingen tot zomer*
- Komt in 2019 met haar eerste avondvullende programma: *Zonder zin kan het ook*
- Jannekedebijl.nl

‘Mijn moeder is mijn rolmodel’

Kiki Schippers

“Ik ben enorm gulzig. Het maken gaat altijd door. Als ik een voorstelling afheb en denk: wat een kutnummer, dan schrijf ik gewoon wat beters. Heerlijk. Misschien heb ik nog tien jaar energie om dit te doen. Nou, dan ga ik ervoor. Zo heb ik het altijd gezien. Misschien vanwege mijn vader, die jong overleed. Doorrazen, omdat je weet dat dingen voorbijgaan. Je persoonlijke biografie gebruiken in het theater, daar was ik heel erg tegen toen ik afstudeerde. Ik vond het stom en laf om op een podium over mijn dode vader te beginnen. Want als mensen mij zielig zouden vinden, zouden ze eerder huilen om een lied dan als ze dat niet wisten. Terwijl de kunst van theater is dat je iets oproept, en dat het niet uitmaakt wat er echt is gebeurd. Maar goed, dat principe heeft in mijn eigen staart gebeten. Ik had mijn ex betrapt met een ander, en heb daar een heel programma over gemaakt. Daarmee won ik Cameretten, en sindsdien tour ik door het land. Ah, kak. Haha! De autobiografie, shit, ik kom er niet omheen.

Mijn moeder (*Tosca Menten, red.*) heeft de kunstacademie gedaan en ging schilderen en lesgeven. Opeens werd ze kinderboekenschrijver. Dat vind ik zo inspirerend. Het gaat niet om wat je produceert, je hebt zin om dingen de wereld in te flikkeren! Mijn moeder is mijn rolmodel. Een onafhankelijke vrouw. Ik ben opgegroeid met veel vrouwen in het cabaret. Brigitte Kaandorp, Lenette van Dongen, Karin Bloemen. Ik wist: het is gewoon een optie. Sara Kroos vond ik ook supergaaf. Ze is nietsontziend, ze wil het niet mooier maken dan het is, dat geeft bevrijding. Lucht! Geen hoofdelijk en absurdistisch cabaret maar iets omverblazen. Ik heb niet het gevoel dat het als vrouw moeilijker is in het vak. Misschien heb ik gewoon een grote bek, haha. Alles begint bij mij vanuit muziek. Maar ik ben geen zangeres. Daar ben ik veel te eigenwijs voor. Ik kan niet zomaar wat inzingen, ik wil wat vertellen. Ik probeer het universele te zoeken in de dingen die ik zelf meemaak. Ik

vind het fijn om in *Spijkers met koppen* een bommetje op het publieke debat te gooien. In de vorm van een lied of een sketch. Half oktober had ik mijn voorstelling *Waar* bijna af. Het ging over hoe waarheid vanuit verschillende perspectieven anders wordt beleefd. Twee weken voor de première vloog ik de berm in. Ik moest uitwijken op de snelweg en ging vier keer over de kop. Ik heb twee rugwervels gebroken. Ik kan herstellen maar de wereld staat nu helemaal stil. Ik heb veel energie. Schouders eronder. Kansen zien en pakken. Nu houdt mijn lichaam me tegen. Niks voor mij. Voor je laten zorgen hoezo? Ik wil spelen! Maar ik voel ook een soort nederigheid naar het leven. Niet zeggen: kop ervoor, ik trek me er niks van aan. Je moet even meebuigen nu. Ik ben al blij dat ik weer wat kan lopen zonder rollator. Een groot thema in mijn voorstelling was de verzorgingsstaat. Daar praat ik veel over met vrienden. Ik denk dat we momenteel niet zo'n solidaire maatschappij hebben. Sinds mijn ongeluk is dat gevoel versterkt. Is het wel goed dat zorgverzekeraars toegeven aan marktwerking? In het ziekenhuis zeiden ze: je rug is gebroken maar je mag naar huis. Oké, maar wat kán ik dan? Kijk maar wat pijn doet. Het is tof dat we in zo'n rijk land wonen, maar je wordt toch aan je lot overgelaten. Ik moest twintig keer bellen voordat ik thuiszorg kreeg. Hoe moeten mensen dat doen die niet zo assertief zijn, en geen vrienden hebben die voor ze zorgen?

Ik eis altijd het hoogste, van mezelf en van mijn omgeving. Alles staat nu in een ander licht. Je krijgt een kans om je leven te herijken. Waarom doe ik dit? Moet het wel zo? Daar komen weer liedjes en verhalen uit. Ik kan me niet voorstellen dat die niet in de voorstelling komen. Je gaat geen oude gedachtes slijten. Het leven neemt me tuk. Dwingt me tot nieuwe dingen, en tot herwaardering. Wat fijn dat ik er nog ben, en cabaret mag maken!” ▶

- Kiki Schippers (1988)
- Won in 2014 de Publieksprijs en de Persoonlijkheidsprijs bij Cameretten
- Won in 2017 de Annie M.G. Schmidtprijs voor haar lied *Er spoelen mensen aan*
- Is te horen op NPO Radio 2 bij *Spijkers met koppen*
- Staat vanaf januari 2019 in het theater met de voorstelling *Waar*
- Kikischippers.nl

Anne Neuteboom

“Op het podium speel ik een vervormde versie van mezelf. Ik maak rare bewegingen, de energie is hoog. Eerst zie je een lief meisje, maar dan vlieg ik uit de bocht met iets grofs en vêt *nasties*. Ik spring heen en weer tussen intelligente filosofische dingen en superplatte grappen. Barack Obama zei ooit in een speech dat de wereld ondanks alles elk jaar een betere plek wordt. In mijn nieuwe voorstelling begin ik heel positief, en daarna verval ik toch in mijn eigen leed. Ik leerde mijn vader pas kennen toen ik 17 was. Dat was leuk, want al kom ik uit een liefdevol gezin, ik voelde me toch altijd een beetje anders. Mijn vader en ik hadden een superheftige connectie. Maar kort na onze eerste ontmoeting heeft hij me keihard genegeerd. Opnieuw. Ik wist: dit is een *fakking* goed verhaal. Niet alleen zwaar. Maar in het begin ging die hele wond open. Ik moest het verwerken, op een podium, met kritische mensen erbij. Toen ik daar doorheen was, was het best helend. Je gaat het zo vaak aan dat de scherpe randjes er vanaf gaan. Ik probeer tegen de zaal te zeggen: het leven is kut maar laten we er vanavond wat leuks van maken, dan kunnen we er weer tegenaan! Dat ik Cameretten won was een fijne bevestiging. Na het festival gingen we op finalistentournee. Ondertussen schreef ik mijn voorstelling en werkte ik fulltime in een supermarkt, als een zombie. Zodra ik een idee kreeg, dook ik stiekem onder de toonbank om gauw die shit uit te schrijven. Het grappigste stukje draaide om de generatiekloof tussen twintigers en ouderen. De gesprekken die ik dagelijks voerde. ‘Hallo, waar ligt de paling?’ ‘Sorry, we verkopen geen paling, want dat is een bedreigde diersoort.’ ‘Weet je zeker dat het niet verplaatst is? O, weet je wat, ik vraag het zo nog wel even aan een ouder iemand.’ *Wraaahh!* Ik werd er gestoord van. Klanten zeiden soms: ‘Als je was gaan studeren, had je nu niet hier hoeven werken.’ Dan dacht ik: verdomme, iedereen hier op dat *fokking* versplein heeft studieschulden tot aan zijn

nek. Maar we moeten hier werken omdat het systeem is verziekt door jullie! Mijn moeder was een hippie. Mensen van haar generatie behandelen hun kinderen lief en praten veel met ze omdat ze zelf streng zijn opgevoed. Er zit bij mij maar een dun schilletje overheen, maar door dit vak krijg ik alsnog eelt op mijn ziel. Door de kritische recensies en het harde werken. Als jij in deze maakbare maatschappij zoveel geluk hebt dat je passie je baan is, moet je de beste zijn. Soms denk je: dit is geniaal! De volgende avond denk je: dit is stront, ik wil sterven. Doordeweeks, als normale mensen werken, zit je alleen thuis en moet je jezelf motiveren om te schrijven. Elk optreden film ik en kijk ik terug. Voor het optreden zit je de hele middag in je kleedkamer te wachten. En ineens moet je tachtig minuten super openstaan en alles met iedereen delen. Op het podium kun je je nergens achter verschuilen. Vlak voor ik opga zeg ik tegen mezelf: alles wat er nu niet goed is, leg dat even buiten jezelf, en GO! Dat is het talent, dat je dat kan, avond aan avond. Sanne Wallis de Vries vind ik geweldig. Zij heeft schijt aan alles, dat is haar kracht. Ronald Goedemondt vind ik ook goed, omdat hij zich over rare dingen zorgen kan maken. Op school was ik nooit bezig met of ik man of vrouw was. Ineens kwam de feministische golf, daar kon ik gebruik van maken. Mijn technicus is ook een vrouw. Als wij het theater binnenkomen, denken ze altijd dat wij op kantoor werken of stagiair zijn. Ik dacht: ik moet iets aan mijn rocksterimago doen. Ik koop een grote zonnebril en een strakke broek met panterprint. Dan zien ze tenminste dat de artiest binnenkomt! Ik vertel in mijn voorstelling best veel over vrouw-zijn en feminisme, maar niet al te serieus. Ik zeg: ‘Dit is onze tijd, we gaan hem nou inkoppen.’ Maar soms voel je je een labiele idioot. Omdat je te veel suiker hebt gegeten in een vreetbui. Dus wat gaan wij nu doen? Eerst de wereld overnemen, en dan janken.” ▶

‘Wat gaan wij nu doen? Eerst de wereld overnemen, en dan janken!’

- Anne Neuteboom (1989)
- Won in 2015 de jury- en publieksprijs van cabaretfestival Cameretten
- Speelde in 2016 haar eerste programma: *Weg*
- Speelt nu de voorstelling *Kijk haar gaan*
- Anneneut.nl

‘Ik hoor wel eens: je bent wel grof voor een vrouw’

Maya van As

“Op de academie kreeg ik de illusie dat cabaret een sociaal vak was. Pas toen ik ging spelen ontdekte ik dat je het alleen moet doen. Alleen op een podium, en alleen weer naar huis. Eenzaam. Ik heb het twee jaar gedaan maar ik vond het niet leuk. Een jaar geleden ben ik met Brigitte van Bakel een duo geworden. Ik heb het maken nog nooit zó leuk gevonden. We spelen geen personages, we zijn onszelf. Brigitte is een kop groter dan ik, ze is vrij timide en heeft grote hertenogen. Ik ben de kleine keffer naast haar. We heten Vlamousse, als in het kutje. Al zal Brigitte waarschijnlijk zeggen: als in het toetje. Schrijf ons gerust af om onze feminiene naam en onze roze poster, we pakken je wel!

Er wordt vaak gezegd dat onze generatie, de *millennials*, zo met zichzelf bezig is. Dat is echt ouwemannengezeik. Ik zie mijn generatie overal vraagtekens bij zetten. Bij alle uitwassen van het kapitalisme, van kinderarbeid en de bio-industrie tot aan klimaatproblemen. Wij leven in een heel andere tijd dan de cabaretiers uit de jaren 80. Wat vandaag *hot en happening* is, is dat morgen niet meer. Je kunt een show niet meer ophangen aan een paar *news events*. Je moet kijken welk mechanisme eronder ligt. De rottende bende onder het nieuws blootleggen. Zwarte Piet is bijvoorbeeld een uitgemolken onderwerp maar het institutioneel racisme in onze maatschappij is interessant. Brigitte is half-Kaapverdiaans, en ik ben wit. Het maatschappelijke maken we persoonlijk door onderlinge dilemma's uit te vergroten. We zaten een keer op een terrasje toen zij terloops zei: ‘Weet je wat gek is? Ik voel me altijd het meest verbonden met halfbloedjes.’ Okeeee, dacht ik, onze vriendschap kan in één keer in de prullenbak. Daar hebben we een scène over gemaakt. In een andere scène speel ik een doorgedraaide linkse *Gutmensch* die de plank helemaal mislaat. We leven in een verzuilde samenleving. Het is de verantwoordelijkheid van ons allemaal, en zeker van een kunstenaar om uit onze bubbel te breken. Ik ben vrij

links georiënteerd. Maar je moet jezelf kritisch blijven bevragen. Brigitte en ik zijn bijvoorbeeld naar een *open mic* geweest van radicale feministen. We willen ook naar een bijeenkomst van Forum voor Democratie, om te zien hoe het gaat in die wereld. Maar we pakken niet alleen grote thema's aan. Soms wordt er ineens gezongen of doen we een dansje.

Na een optreden krijg ik soms te horen: wat ben jij grappig voor een vrouw! Zowel van mannen als van vrouwen. In het begin werd ik daar boos over, en schreef erover. Maar ik ben klaar met het onderwerp. Mensen die vinden dat je niet moet zeiken als vrouw want je hebt toch gelijke kansen, krijg je er toch niet meer bij. Wie ben ik om ze aan hun haren mee te sleuren en te zeggen: kijk naar ons? Ik heb nooit het idee gehad dat vrouwen onderdeden voor mannen. Maar hoewel ik een feministische inborst heb, geloof ik dat je het met zuivere strijders niet gaat redden. We waren thuis met drie vrouwen: mijn zusje, mijn moeder en ik. Als hij, vader, de deur opensloeg riep hij altijd: ‘Gleuven! Gleuvenlandddd!’ (*schatert*) Daar kon ik ongegeneerd om lachen.

Onze generatie maakt wat rauwer cabaret. Sommige mensen zeggen: je bent wel grof voor een vrouw. We hebben een scène over waarom er wél allemaal intiemproducten bestaan voor de vagina maar niet voor de penis. De kut staat onterecht bekend als de grote stinker. Je hebt wastabletten, emulsie, vaginale gel en parfum. Maar waarom? Elk stukje mensenvlees dat een dag in een katoenen broekje zit, en waarbij zweet en urine in het spel is, heeft een geur. Dat is bij pikken net zo als bij kutten. Het oude werk van Hans Teeuwen vind ik spannend. Hij wil ontregelen, en komt weg met harde shit. Brigitte Kaandorp vind ik waanzinnig goed, juist omdat ze iets anders maakt dan ik. Ik hou van de pijn, van schrijnendheid. Dat je niet weet of je moet lachen of huilen. Juist omdat ik zwartgallig van aard ben, ga ik graag naar Brigitte Kaandorp. O Brigitte, geef mij weer zin in het leven!” ■

- Maya van As (1990)
- Vormt sinds 2018 het duo Vlamousse met Brigitte van Bakel
- Speelt nu de try-outs van haar voorstelling *Saampies*
- Woont samen met stand-upcomedian Stefan Hendrixx
- Mayavanasdotnl.wordpress.com